

Södra Ölands odlingslandskap – ett enastående landskap

Länsstyrelsen
Kalmar län

 **Mörbylånga
kommun**

Meningen med världsarv

Med världskrigens förödelse i färskt minne var avsikten att bidra till fred och säkerhet i världen. Detta skulle uppnås genom samarbetet mellan nationerna inom områdena bildning, vetenskap och kultur. För detta bildades Unesco (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) 1945. Arbetet med kultur innebar bland annat att utöka och sprida kunskap om världens historiska monument och på så sätt bygga respekt och tillit mellan världens folk. Detta ledde till Världsarvskonventionen som antogs år 1972. Sedan 2000 stödjer Unesco också världens alla länder i deras arbete med att uppnå globala mål för en mer hållbar värld.

Världsarven i Sverige är en del av Unescos globala arbete och ska visa vägen till en hållbar och fredlig värld. Meningen med världsarv är alltså att de ska bevaras för att skapa fred, främja bildning, bygga respekt samt bidra till hållbar utveckling för alla människor på jorden.

Världsarven i Sverige är konkreta platser som är särskilt lämpade för att uppmärksamma och främja mycket viktiga globala värden.

Detta krävs för att bli ett världsarv

För att skrivas in på världsarvslistan ska ett kulturarv ha särskilt stort, allmängiltigt värde. Med det menas att det ska finnas kulturvärden som är så höga att de är av intresse för hela mänskligheten. Både för nu levande och för framtida generationer. Odlingslandskapet på södra Öland uppfyller två av Unescos kriterier:

- Landskapet på södra Öland är präglad av sin långa kulturhistoria och anpassning till de naturliga förutsättningarna i form av platsens geologi och topografi.
- Södra Öland är ett unikt exempel på mänsklig bosättning där de olika livsmiljöerna på en enskild ö tas tillvara på bästa möjliga sätt.

Södra Ölands odlingslandskap

Hela Öland är präglad av bönderna som genom sitt arbete format och förändrat landskapet under årtusenden. Längs den västra kusten ligger byarna, de flesta radbyar, i slänten under landborgskränen. Längs den östra kusten ligger byarna på gamla strandvallar som kallas Östra landborgen. På landborgskränen längs både västra och östra sidan finns ett stort antal fornlämningar från järnåldern.

Under tidig medeltid (1100-1200-talen) gjordes en indelning av jordbruksmarken i inägojord och utmark som fanns kvar fram till 1800-talet. Inägorna bestod av åkrar och ängar. På utmarkerna anlades byarna och här betade djuren.

Indelningen och användningen av jordbruksmarken är grunden till att Södra Ölands odlingslandskap är uppfört på Unescos lista över världsarv.

De stenmurar som delade in landskapet i äldre tider finns till stor del fortfarande kvar. I samband med jord-

brukets omvandling under 1800-talet upphörde denna indelning och användning av markerna på fastlandet och på andra ställen i Europa. Utmarken övergavs som en del av jordbruket och blev skogsmark. Det skedde i och med industrialiseringen som ledde till en efterfrågan på ved och virke.

På södra Öland, där utmarkerna består av Stora alvaret och sjömarkerna, gavs inte denna möjlighet varför man bevarade den gamla indelningen. Än idag odlar ölänningarna den jord som odlats många generationer tillbaka och låter beta de marker som har betats i tusentals år. Detta är unikt!

Att bevara det föränderliga

Södra Öland är ett levande odlingslandskap där byarna, den odlade jorden, sjömarkerna och Stora alvaret som betas, bildar en enastående helhet som utgör världsarvet. För att de unika kultur- och naturvärdena ska finnas kvar, måste det också i framtiden finnas ett levande jordbruk.

Krav på skydd och förvaltning

Den svenska staten ska garantera att alla världsarv i Sverige bevaras för all framtid. De lagar som skyddar världsarvet Södra Ölands odlingslandskap är främst kulturmiljölagen, miljöbalken och plan- och bygglagen. Dessa lagar ger ett starkt skydd för fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader, skyddar växt- och djurlivet samt reglerar exploateringar.

Världsarvsområdet ägs till största delen av privatpersoner och företag men även staten och Mörbylånga kommun äger mark inom området.

Antalet lantbruksföretag har minskat sedan decennier tillbaka i hela Mörbylånga kommun. Mellan 1999 och 2020 minskade antalet lantbruksföretag inom världsarvsområdet från 232 stycken till 120. Trots att antalet jordbruksföretag har minskat så brukas fortfarande all jordbruksmark, det vill säga både åker- och betesmarker.

Europeiska unionen och Sveriges jordbrukspolitik har en avgörande påverkan på jordbruket. En förutsättning

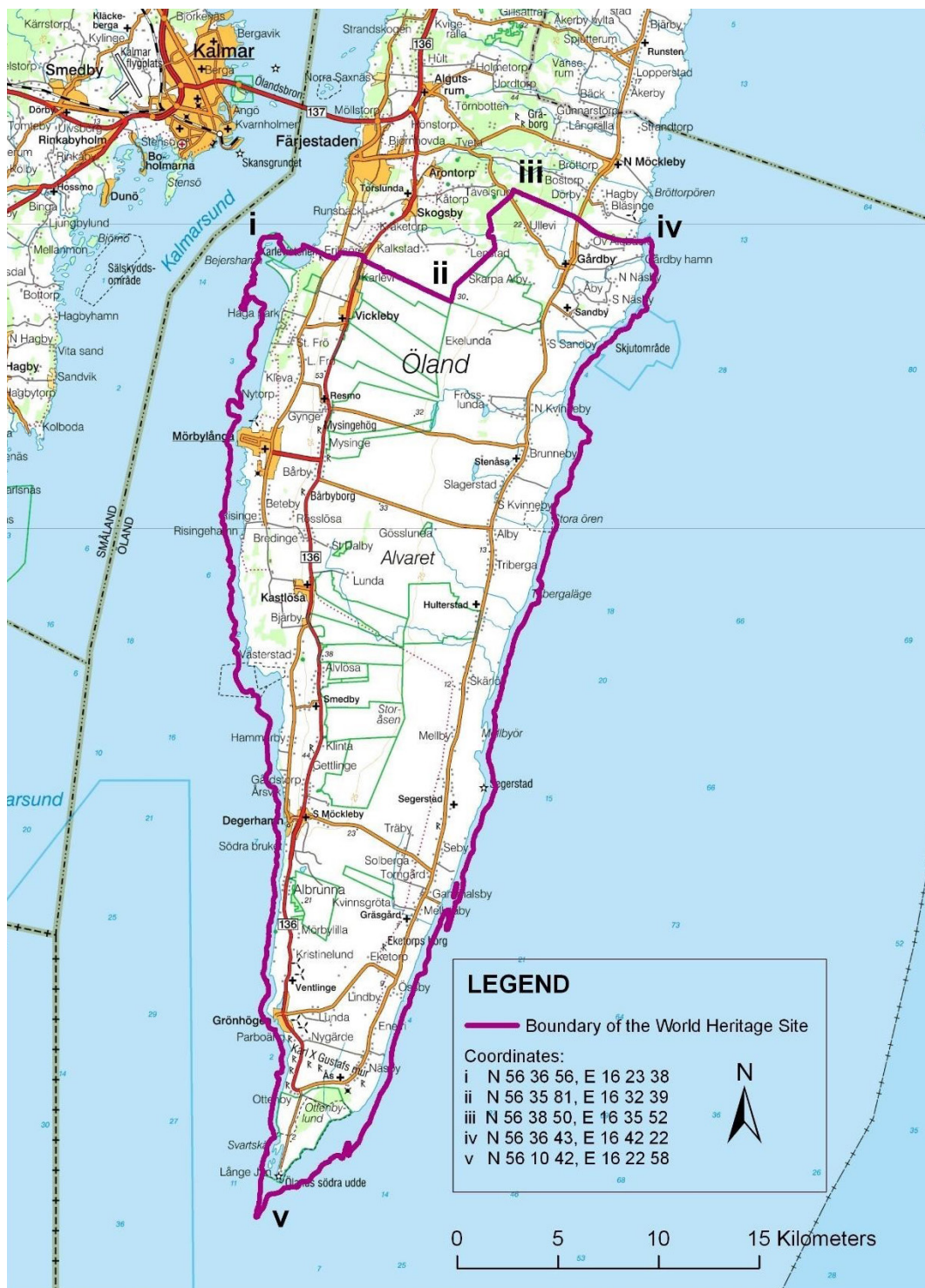
för att världsarvet ska finnas kvar är att det även i framtiden finns ett aktivt jordbruk. Tillstånden i världsarven rapporteras regelbundet till Unesco. Om ett världsarv hotas eller blivit skadat skrivs det in på listan över världsarv i fara.

Världsarvsråd

I samband med att världsarvsansökan lämnades in 1999 bildades en samrådsgrupp, även kallad Världsarvsrådet. Rådet har upprättat en förvaltnings- och utvecklingsplan för Södra Ölands odlingslandskap. Eftersom rådet inte är en juridisk person bygger arbetet på gemensamma överenskommelser. Alla beslut fattas i respektive organisation.

Aktuell förvaltnings- och utvecklingsplan och andra underlag finns på den här sidan:

<https://sodraoland.com/hela-sodra-oland-ar-ett-varldsarv/fordjupad-kunskap/>

Den lila linjen på kartan visar gränsen för Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap. Gränsen går en bit ut i vattnet och det finns ingen buffertzonen.

Texten i denna broschyr är hämtad från Unesco, World Heritage Centre,

”The List”. Texten i original: <http://whc.unesco.org/en/list/968>

Produktion: Länsstyrelsen Kalmar län, 2021

Meddelande 2021:11, ISSN 0348-8748

Omslagsfoto: Annika Gustavsson

Övriga foton: Emma Rydnér

Flygfoto: Jan Videvik

Länsstyrelsen
Kalmar län

